

ATATÜRK'ÜN HUKUK ALANINDA GETİRDİKLERİ

Doç. Dr. GÜLNIHAL BOZKURT

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan "devlet olma" niteliğini kaybederek çıktı. Çünkü devleti devlet yapan üç ana öğeden ikisi, yani insan topluluğu ve ülke unsurları parçalanıp bütünlüklerini kaybederlerken, siyasal egemenlik unsuru ise tamamen ortadan kalkmıştı. Büyük Atatürk'ün önderliğinde yapılan Kurtuluş Savaşı ile bir yandan eski yönetime ve bu yönetimin Türk halkı için I. Dünya Savaşı sonrası kabul ettiği düzene başkaldırılmış, bir yandan da galip ülkelere karşı bir bağımsızlık ve özgürlük mücadelesi gerçekleştirilmiştir. Atatürk bu büyük ve uzun mücadeleyi yürütürken, Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini de atmıştır: İşe ulusal egemenliğe dayanan bir "millî" meclis kurmakla başlamıştır. Samsun'a çıkışının üzerinden bir yıl bile geçmeden TBMM'ni açmış, savaşı da, devrimleri de bu meclis ile gerçekleştirmiştir.

Meclis'in açılışı, yeni bir Türk Devleti'nin kurulduğunu göstermesi açısından olduğu kadar, Atatürk'ün "egemenliğin sadece Türk ulusuna ait olduğu" şeklindeki inancını da açıkça ortaya koyması bakımından da önem taşır. Yani Atatürk'ün, yalnız ulus iradesine dayandırdığı meşruiyet anlayışını. Bu noktada Atatürk hukuk devrimini başlatmıştır bile. Fransız İhtilâli'yle birlikte, yaklaşık 130 yıldır Avrupa ülkelerini, haklarını etkileyen ulusal egemenlik kavramını ilk kez Atatürk Türk milletine tanıtıyor ve tüm varlığıyla sahip çıktığı bu kavramı gerçekleştirme imkânını Türk ulusuna veriyordu. Artık egemenliği binlerce yıldır olduğu gibi belli bir aileden gelen tek kişi kullanmayacaktı. Ulus, egemenlik gücünün kaynağı olacaktı. Aslında TBMM'nin açılışı, o zamana dek mutlak iktidar olan Padişah ve Halife'nin ilerde bu makam ve güçlerini kaybedeceğinin de göstergesiydi. Mutlak biçimde ulusa ait olan egemenliğin bölünmesi mümkün olmayacağına göre, bu ilke ile "kutsal ve sorumsuz" padişahlık ve hilâfet kurumlarının bağdaşmayacağı kesindi. Kesin olan bir ikinci nokta da, ulusal egemenlik ilkesine dayalı Meclis'le teokratik devlet ve hukuk sisteminin sürdürülemeyeceğiydi. Bu ilkenin gerçekleştirilebileceği tek devlet sistemi lâik hukukun geçerli olacağı demokratik cumhuriyet modeliydi.

Böylece, TBMM'nin 23 Nisan 1920'de açılması, aynı zamanda ilerde yapılacak olan hukuk devriminin en önemli basamağını da teşkil ediyordu.

Nitekim TBMM'nin 20 Ocak 1921'de kabul ettiği ilk anayasanın 1. maddesinde, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu¹, halkın kendi adına kullanılmak üzere yasama ve yürütme yetkilerini TBMM'ne verdiği, 3. maddede de "Türkiye Devleti'nin TBMM tarafından idare olunduğu" yazılıydı. Böylece, egemenliğin Osmanlı hanedanından TBMM'ne hukuken de geçtiği ifade edilmişti².

Zaferden sonra Saltanat'ın kaldırılması (egemenliğin ulusa geçmesi), Cumhuriyet'in ilânı (demokratik bir devlet sisteminin benimsenmesi, ki demokrasiye en uygun devlet şekli, egemenliği kullananların seçimle işbaşına geldikleri cumhuriyettir) ve Hilâfet'in kaldırılması (teokratik devletten kesin olarak ayrılma) ile siyasal devrimler gerçekleştirilirken lâik hukuk devriminin de ön hazırlıkları tamamlanıyordu. Atatürk'ün hukuk devrimini bu siyasal olaylardan soyutlamak ve onlara değinmeden açıklamak mümkün değildir. Çünkü onlar hukuk devriminin ön şartlarını oluştururlar. Teokratik düzenin unsurları olan padişahlık ve hilâfet muhafaza edilirken hukuk devrimi yapılamazdı. Siyasal devrimler 1924 Anayasası ile Türk toplum hayatına yerleşti ve güvence altına alındı³.

I. HUKUK DEVRİMİNİN NEDENLERİ

Hukuk, insan topluluklarını ve bu topluluklar içindeki sosyal ilişkileri düzenleyen kurallar bütünüdür. Şahısların diğer şahıslarla ve devletle olan ilişkilerinde karşılıklı hak ve mükellefiyetlerin neler olduğunu belirler. Hukuk düzeni iyi işleyen bir toplum adalet inancının sağladığı huzur ve güven içinde yaşar. Hukuk alanında gerçekleştirilecek bir devrim, diğer devrimlerin de hem temelini, hem de güvencesini oluşturacaktı. Atatürk'ün gerçekleştirdiği diğer devrimlerde olduğu gibi, hukuk devrimi de Türk milletine lâik olduğu bağımsız, çağdaş, demokratik ve onurlu bir yaşam sağlama amacına yöneliktir.

¹ Atatürk, "kayıtsız şartsız tabiriyle tasrih olunan hâkimiyeti milletin uhdesinde tutmak demek, bu hâkimiyetin bir zerresini sıfatı, ismi ne olursa olsun hiçbir makama vermemek, vermemektir" diyordu. *Söylev*, II, s. 80.

² Gülnihal Bozkurt "Hukuk Devrimi", *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, 1/2 YÖK yayınları, Ankara 1989, s. 39.

³ Bu anayasada konumuz açısından göze çarpan çok önemli bir husus da yasama ve yürütme yetkilerinin, "kuvetler birliği" ilkesine rağmen birbirlerinden açıkça ayrılmış olmaları ve yargının bağımsızlığıdır.

Yeni Türk Devleti ulusal egemenlik ve tam bağımsızlık ilkelerine dayanıyordu. Ulusal egemenlik yukarıda saydığımız siyasal devrimlerle gerçekleştirilmişti. Tam bağımsızlık ise ülkede yaşayan herkesin kanun önünde eşitliğini sağlayabilecek, tek, güçlü bir hukuk sisteminin kurulmasını gerektiriyordu.

Eski hukukun muhafazası şu nedenlerle mümkün değildi:

A – Gücünü yüzyıllar içinde yitirmiş Osmanlı Devleti, çeşitli barış anlaşmaları ve kapitülasyonlarla büyük devletlere karşı siyasal ve ekonomik açıdan olduğu gibi, yargısal açıdan da yarı bağımlı bir hale düşmüştü. Osmanlı Devleti, topraklarında yaşayan yabancılar üzerinde malî ve hukuksal denetim kuramıyordu. Yabancılar suç işlediklerinde tutuklanamıyor, evleri aranamıyordu. Bir devletin egemenliğinin en belirleyici güçlerinden olan yargı gücünü kullanamayışının sakıncasının yanısıra, bu durum hukukî suistimallere de yol açıyordu: Osmanlı uyrukluğunda olan gayrimüslimler yabancı bir ülke vatandaşlığına geçtiklerini beyan ediyor, vatandaşlığını seçtikleri ülkeye bir kez bile gitmeksizin, yeni pasaportlarını alıyor ve Osmanlı topraklarında kapitülasyonların sağladığı her türlü ayrıcalıktan yararlanıyorlardı. Doğup büyüdükleri ve yaşamlarını sürdürmeye kararlı oldukları Osmanlı Devleti'ne karşı hiçbir mükellefiyetlerini yerine getirmeksizin ve yargı denetiminden uzak olarak yaşıyorlardı.⁴

Osmanlı vatandaşlığında kalan gayrimüslimler ise artık bağımsız devletlerini kurmak istiyorlar ve “kanun önünde eşitlik olmadığı” şikâyetiyle, çok yönlü çıkarlarını gerçekleştirebilmek için Osmanlı Devleti'nin işlerine sürekli müdahale fırsatı kollayan büyük devletlerden destek buluyorlardı. Ülkede “hukuk birliği” ve devletin “bağımsız yargı gücü” bulunmamasından doğan ve bugün iç ve dış hukuk açısından egemen bir devlet için asla düşünülemeyecek ve kabul edilemeyecek olan bu uygulamalar, hukuk devriminin bağımsızlığımız açısından önemini vurgulayan trajik örneklerdir.⁵

Devletin egemenlik unsurunu etkileyen bu nedenler dışında eski hukukun ülkede uygulanması başka nedenlerle de mümkün değildi:

⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Gülnihal Bozkurt, *Amerikan Vatandaşlığı İddiasında Bulunan Osmanlı Gayrimüslim Vatandaşlarına Dâir Bazı Amerikan Belgeleri*, Prof. Dr., Jale G. Akipek Armağanı, 1991, Konya, s. 177-189.

⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Gülnihal Bozkurt, *Alman - İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu*, Ankara 1989, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

B — Eski hukuk sistemi ile yeni devletin ve Türk milletinin ihtiyaçları karşılanamazdı. Çünkü eski hukuk kuralları Osmanlı döneminde bile halkın ihtiyaçlarını karşılayamıyordu. Bunun çeşitli nedenleri vardı. Osmanlı Devleti'nde klâsik dönemde özel hukuk alanında (şahıs, aile, miras, borçlar ve ticaret hukuku) İslâm hukuku uygulanıyor, kamu hukuku alanında ise, İslâm kamu hukukunun kurallarının azlığı ve devamlı bir gelişme halinde olan hayatın sürekli yenilik gerektiren icap ve ihtiyaçlarının devre uygun olarak karşılanması gereksinmesi nedeniyle Osmanlı padişahları, şeyhülislâmdan aldıkları yetkiyle kamu hukuku kuralları koyabiliyorlardı.⁶ Bu yolla yaratılan ve örfî hukuk olarak adlandırılan bu hukukun tipik örnekleri olarak Fatih ve Kanunî döneminde yapılan kanunlaştırma hareketleri verilebilir. Şu halde kamu hukuku alanında devletin gereksinimleri, belirli kalıplara uygunluk şartıyla olsa da karşılanabiliyordu.

Özel hukuk alanında ise, kuralların çeşitli mezheplere ait fetva kitaplarında dağınık olarak bulunması, yeni şartlara uygun içtihatlar yapılamaması nedeniyle uygulamada büyük zorluklarla karşılaşılıyordu. Bir diğer sorun da ülkede yaşayan gayrimüslimlere bu hukukun değil, kendi dinî hukuk kurallarının uygulanmasıydı. Hukuktaki bu ikilik, yukarıda da değinildiği gibi gayrimüslim topluluklar ve büyük devletler tarafından hep şikâyet konusu olarak gündeme getirildi.

Tanzimat döneminde başlatılan yenilik hareketleri sırasında hukuk da unutulmadı ve ülkede yaşayan, din ve mezhebi ne olursa olsun herkese uygulanabilecek bir ortak hukuk yaratma gayretiyle Batı'dan ceza, ticaret, usul kanunları tercüme edilerek alındı ve yürürlüğe sokuldu. Ancak bu yeni kanunların ve bunları uygulamak üzere kurulan mahkemelerin yanı sıra eski hukukun ve mahkemelerin de teokratik devletin yapısı gereği muhafazası zorunluluğu ve kapitülasyonlar gereği çalışmaya devam eden yabancı mahkemeler arzulan hukuk birliğine gidişi imkânsız kılıyordu. Bu mahkemeler arasındaki görev ve yetki çatışmaları, adaletin yerine getirilmesini zorlaştırıyor, geciktiriyordu. Bu hukuk karmaşası Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar sürdü.

Tüm bu sorunların yanısıra mevcut yasaların bugünkü hukuk anlayışına uymaması, kadın erkek eşitliği olmayışı, ticaret ve ceza hukuklarında ve yargılama usullerinde bugün için hayati önem taşıyan kurum ve kuralların bulunmaması⁷ da hukuk açısından çok sakıncalıydı.

⁶ Bu konuda geniş bilgi için Coşkun Üçok - Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara.

⁷ Geniş bilgi için bkz. Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, Ankara 1976.

Bütün bu çok kısaca ana noktalarına değinilen nedenlerle Cumhuriyet döneminde eski hukukun benimsenmesi uygun ve mümkün değildi. Ancak yine de bu yolda bir deneme yapıldı ve mevcut hukuk sisteminin yenilenmesi, modernleştirilmesi için 1923 yılında Adliye Vekâleti tarafından kurulan komisyonlara⁸ yürürlükte bulunan kanunların elden geçirilerek tadili görevi verildi. Bu komisyonların çalışma şekillerini düzenleyen talimatnamede, komisyonların önce fıkıh hükümlerine dayanacakları, ikinci derecede de diğer uluslarca benimsenmiş hukukî çözüm ve uygulamalardan yararlanacakları belirtilmişti ki, salt bu cümle bile eski hukuk uygulamasındaki çok başlılığın ve karmaşanın devam edeceğini göstermekteydi.

Komisyon çalışmalarının istenen içerik ve hızda olmaması üzerine, giderek Batı Avrupa hukukunun tamamen benimsenerek yeni ve modern bir hukuk sisteminin yürürlüğe konması fikri ağırlık kazanmaya başladı. 1924'de yeniden kurulan komisyonların çalışmaları da tatminkâr bulunmadı. 1925 yılında Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt bu komisyonlar önünde yaptığı bir konuşma ile komisyonların görevine son veriyor ve şunları söylüyordu:

*“Türk ihtilâlinin kararı, Batı medeniyetini kayıtsız şartsız kendisine mal etmek, benimsemektir. Bu karar, o kadar kesin bir azme dayanmaktadır ki, önüne çıkacaklar, demirle, ateşle yok edilmeye mahkûmdurlar. Bu prensip bakımından, kanunlarımızı olduğu gibi Batı'dan almak zorundayız. Böylelikle Türk ulusunun iradesine uygun harekette bulunmuş olacağız.”*⁹

Atatürk ise Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılış töreninde,

“Tamamen yeni kanunlar meydana getirerek eski hukuk esaslarını kökünden kaldırmak teşebbüsündeyiz. Yeni hukuk esasları ile alfabesinden eğitime başlayacak yeni bir hukuk neslini yetiştirmek için bu müesseseleri açıyoruz”

diyerek, yeni hukuk sistemimizin eskiyle bağlantısı olmayacağını açıklıyordu¹⁰.

⁸ H. V. Velidedeoğlu, *Medenî Hukuk*, C. I., cüz I, 1959, s. 71; E. Özsunay “Yabancı Hukukun Benimsenmesi Yoluyla Bir Çağdaşlaşma Modeli: Kemalist Hukuk Devrimi Üzerine Gözlemler ve Değerlendirmeler”, *Atatürk'ün Hukuk Devrimi*, İstanbul 1983, MHAUM, Jale Akipek, *Türk Medenî Hukuku*, C I, Ankara, 1966, s. 34 vd.; S. Ş. Arsay, *Eski Aile Hukukumuza Bir Nazar*, Ankara 1952, s. 136 vd.

⁹ M. E. Bozkurt, “TMK Nasıl Hazırlandı?”, *Medenî Kanunu 15. Yıldönümü İçin İÜHF*, İstanbul 1944, s. 7-20.

¹⁰ *Söylev ve Demeçler*, II, s. 240-243.

Atatürk, "Medenî hukukta, aile hukukunda takip edeceğimiz yol medeniyet yolu olacaktır. Hukukta işleri oluruna bırakmak ve hurafelere bağlılık, milletlerin uyanmalarını engelleyen en ağır bir kâbustur. Türk milleti üzerinde kâbus bulunduramaz" diyerek de, hukukun yaşayan bir bilim dalı olduğunu, statik kurallara dayanmaması gerektiğini vurguluyordu¹¹. Gerçekten hukuk kuralları zamanla değişen insan ilişki ve ihtiyaçlarını karşılamak görevindedir. Hukukun ortaya çıkması, sürekli gelişim ve değişim içinde olmasının nedeni de zaten budur.

Böylece ülkede kanun hazırlamaktan vazgeçilerek iktibas yoluna gidildi. Kıta Avrupası ülkelerinin medenî kanunları incelendikten sonra en basit dilli, yeni tarihli ve hakime geniş takdir yetkisi veren İsviçre Medenî Kanunu Borçlar Kanunu ile birlikte tercüme edilerek 1926 yılında yürürlüğe girdi. Böylece Türk ve dünya hukuk tarihinin en büyük resepsiyon hareketlerinden biri gerçekleştiriliyordu.

Yeni Türk Medenî Kanunu ilerici, inkılâpçı, lâik ve halkçı bir ruh taşımaktaydı.¹² Evlenme, boşanma, miras, fiil ve hak ehliyeti, velâyet gibi konularda kadın erkek eşitliği, medenî nikâh usulüyle kurulan, modern ve hayatın icaplarına uygun bir aile tipi, yeni bir gayrimenkul anlayışı, mülkiyet hakkının tanzimi, tüzel kişiler, haksız fiilde kusur ve illiyet prensipleri hep Medenî Kanun'un getirdiği yeni ve çok önemli düzenlemelerdir. Böylece, kadın erkek tüm Türk vatandaşları, en ileri ve uygar ülke vatandaşları ile aynı haklara kavuştular.

Türk Medenî Kanunu kanun karşısında hakime büyük bir takdir serbestisi tanımıştır. Böylece hakime olayın ve ülkemizin koşullarına uygun olarak bir hukuk kuralı yaratma imkânı ve mükellefiyeti de yüklenmiştir. Türk hakimleri bu ağır yükün altından, verdikleri kararlarla bu hukuku kısa sürede ulusallaştırmayı başararak kalkmışlardır.

Türk Medenî Kanunu'nun yanısıra, 1926'da İtalyan Ceza Kanunu'ndan iktibas edilen Türk Ceza Kanunu, yine 1926'da Ticaret Kanunu, 1927'de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (Neuchatel), 1929'da Ceza Muhakemeleri Kanunu (Almanya), 1929'da Deniz Ticareti Kanunu (Al-

¹¹ Bu husus dinsel kökenli Mecelle'de bile yer almıştır: "Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz" (Yani çağın değişimiyle kuralların da değişeceği inkâr olunamaz). *Mecelle*, md. 39, Düstur, I. Tertip, C. 1, s. 30-38.

Atatürk'ün bu sözleri, 1 Mart 1340 (1924)'de, İkinci Dönem Birinci Toplantı Yılıni açarken yaptığı konuşmadan alınmıştır. *Söylev ve Demeçler*, I, s. 317.

¹² Bu konuda geniş bilgi için, Jale Akipek, *Türk Medeni Kanunu*, C. I, Ankara 1966.

manya), 1932'de İcra İflas Kanunu (İsviçre) kabul edilerek yürürlüğe girdiler. Yeni mahkemeler, barolar kuruldu. Böylece, Türkiye'de hukuk devrimi tamamlanmış oluyordu.

II. ATATÜRK'ÜN HUKUK DEVRİMİNİN GETİRDİKLERİ

Hukuk devrimimizle getirilen kurum ve kavramlar birbirinden önemli ve önceliklidir. Bu kurumlar ve kavramların her biri, diğerinin önkoşulu veya doğal sonucudur. Hepsisi de hayatidir; vazgeçilemez, "olmazsa olmaz" kurallardır ve zorlayıcı nitelikteki hukuk kuralları ile düzenlenerek güvence altına alınmışlardır.

Atatürk'ün hukuk devriminin kuşkusuz en önemli yanı ve temeli lâik hukuk kurallarının kabul edilmiş olmasıdır. Türk hukuku artık dinsel nitelik taşımamaktadır. Statik yapıya değildir. Türk toplumu hukuk tarihinde bunu tüm olarak gerçekleştirebilen tek Müslüman toplumdur ve bunu Atatürk'e borçludur. Osmanlı Devleti'nde de kısmen Batı hukukunun benimsenmesine rağmen hukuk çokluğuna düşülmesinin nedeni de lâiklik prensibinin olmayışdır. Türkiye Cumhuriyeti ancak lâiklik ilkesini benimseyerek bu alandaki sonsuz çelişkiden sıyrılabilmiştir.

Çağdaş hukukun temel ilkeleri olan teklük ve genellik ilkeleri de lâiklik ilkesinin sonucudur. Lâiklikle insan hakları ve özgürlük gerçekleşirken, din sömürüsü, dinin çıkarlara âlet edilmesi önlenmiştir. Lâik hukuk, din ve vicdan özgürlüğünün kaynağı olduğu gibi güvencesini de teşkil etmektedir. Bu hürriyete dayanarak bu hürriyeti yok etmek isteyenlere karşı pozitif hukuk düzenimizde gerekli önlemler alınmıştır. Lâik hukukla, dünya işlerini bilim ve akulla yürütme yolu açılmıştır.

Lâikliğin bir başka sonucu da bu ilkeyle teokratik devletten, Atatürk'ün 1906'dan beri ideal devlet şekli olarak savunduğu¹³ cumhuriyet rejimine geçilmesi ve bu rejimin teminat altına alınmasıdır. Cumhuriyetin en belirgin özellikleri ise tüm vatandaşların ortak iradeleriyle devlet yöneticilerini belirleyebilmeleri ve eşit olmalarıdır. Lâik hukuk sistemiyle Türk vatandaşları siyasal haklarına kavuşabilmiş, demokratik katılım gerçekleştirebilmiştir. Hukuk devrimimiz sayesinde ki, ülkede cins, ırk, inanç, sınıf ayrımı yapılmaksızın herkes kanun önünde eşittir. Özellikle kadın erkek eşitliği hukuk devrimimizin en önemli sonuçlarından. Nüfus sayımlarında insan ve vatandaş olarak bile sayılmayan Türk kadını,

¹³ Münir Hayri Egeci, *Atatürk'ün Bilinmeyen Hatıraları*, İstanbul 1954, s. 34; Hamza Eroğlu, *Atatürk ve Cumhuriyet*, Ankara 1989, s. 16 vd.

Atatürk'ün hukuk devrimiyle ekonomik özgürlüğüne, hukukî ve siyasal haklarına pekçok Avrupa ülkesindeki kadınlardan önce sahip olmuştur. Eğitim, kültür seviyesinin yükselmesi ve sanayileşme ile Türk kadını kuşkusuz bu haklarını daha bilinçli bir şekilde değerlendirecek, kullanacaktır.

Kapitülasyonları kaldıran Lozan Barış Anlaşması'yla Türkiye Cumhuriyeti siyasal, ekonomik bağımsızlığının yanısıra yargısal bağımsızlığa da kavuşmuş ve egemen bir devletin en doğal hakkı olan yargı gücü de hukuk devrimi ile teminat altına alınmıştır. Atatürk "milletlerin yargı hakkı bağımsızlıklarının birinci şartıdır. Adalet kuvveti bağımsız olmayan bir milletin devlet olarak varlığı kabul olunamaz" demiştir.¹⁴

Yargı hakkı bağımsız mahkemelerce, millet adına, kanunlara uygun olarak kullanılmaktadır.

Hukuk devriminin bir başka yönü de "Hukuk Devleti"ne geçiştir. Teokratik devletten farklı olarak, hukuk devletinde devlet de vatandaş kadar hukuka saygılı ve hukukla bağlıdır. Devlet yönetiminde keyfilik değil, hukuka uygunluk vardır. İdarenin faaliyetlerinin kanuna uygunluğu denetlenir ve vatandaşların idare karşısındaki hakları korunur. Vatandaşın bu konudaki güvencesi de yeni hukuk düzenimizdir.

SONUÇ

Atatürk'ün hukuk devrimi sadece içerik açısından değil, kanunların benimsenme şekli bakımından da çok önemlidir. Türkler İslâmiyeti kabul ettikten sonra kendilerine özgü hukuk sistemini bırakarak İslâm hukukunu benimsemişlerdi. Türk hukuk devrimiyle, Türk toplumu Türk hukuk tarihinde ikinci kez tüm olarak eski hukukunu bırakarak yeni bir hukuk sistemini benimsemiştir. Bu defa Kara Avrupası hukuk sistemi, yani kontinental hukuk benimsenmiştir¹⁵. Bu, gözü kapalı bir Batı hayranlığı nedeniyle değil, kadınıyla, erkeğiyle Türk milletinin çağdaş uygarlık seviyesinde yaşayabilmesini sağlamak için tarihte benzeri pek az görülmüş bir cesaret ve kararlılıkla yapılmıştır¹⁶. Hukuk devrimi ile Türk insanı, en ileri ülkelerin vatandaşlarıyla eşit hak, özgürlük ve güvencelere kavuşturulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu külli ve bilinçli hukuk benimsemesi ile (resepsiyon) gelişmekte olan pekçok ülkeye de örnek olmuştur.

¹⁴ *Söylev ve Demeçler*, I, 1945, s. 55-56.

¹⁵ Gülnihal Bozkurt, "die Rezeption des westlich - kontinentalen Rechts in der Türkei", *Rechtspflege Fachhochschule*, I, 1991, s. 1-5.

¹⁶ *Söylev ve Demeçler*, I, 1945, s. 55-56.

Atatürk, koyduğu akılcı ilkeler ve yaptığı diğer devrimlerle yüzyıllarca her alanda kendi kaderine terk edilmiş, âdeta kendi vatanında ikinci plâna itilmiş, devletin yapısı gereği milliyetçilik bilincini kazanması mümkün olmamış Türk halkını lâîk olduğu toplumsal, ekonomik ve kültürel seviyeye çıkartabilmek için tüm engelleri yıkmıştır. Buradaki araç ise hukuk devrimidir. Şu halde, diğer devrimlerle hukuk devrimi tamamlanarak Türk toplumu çok uzun bir süre sosyal hayatını düzenleyen hukuk düzeninden tamamen farklı bir hukuk düzenine ayak uydurabilecek sosyal ve kültürel düzeye çıkartılmıştır.

Hukuk devrimiyle akla, bilimsel esaslara, en ileri teknolojiye uygun bir yaşam ve demokratik, çoğulcu, özgürlükçü bir devlet sistemi kurulabilmiş, Türk halkı çağdaş uygarlık düzeyinde ve en önemlisi, kadınıyla, erkeğiyle eşit haklara sahip olarak insanca yaşama hakkına kavuşmuştur. Bu devrim, insanın insanca yaşayabilmesi ve bilim için gerekli özgür düşüncenin, eşitliğin, hukuk devletinin teminatıdır.

Atatürk'ün hukuk devrimi, diğer devrimlerin olduğu kadar tüm bu sayılan özelliklerin de dayanak ve güvencesini taşıyabilecek bir ağırlık ve sağlamlıktadır.

Hukukun gelişimi kuşkusuz sürmektedir. Yeni ihtiyaçlar gözlenmekte mevcut hukuk kuralları bu ihtiyaçlar ve toplumsal gerçekler gözönünde tutularak gerektiğinde yeni düzenlemelere konu edilmektedirler. Türk haki-mi de yeni yasaları uygularken toplumsal gerçekleri gözönünde tutarak, ama mutlaka soncul amaç olarak Türk toplumunu kendisi için diğer tüm devrimlerle birlikte öngörülen çağdaş toplum düzeninde yaşatmak için çalışmakta, adaleti sağlarken akılcı davranmaktadır. Yasa koyucu ve uygulayıcılar başta olmak üzere Türk toplumuna büyük görevler düşmektedir. Türk toplumunun her ferdi, hak ve hürriyetlerinin güvencesi olan lâîk hukuku yozlaştırmamak, taviz vermemek akla, ihtiyaçlara, gerçeklere en uygun biçimde muhafazasını, uygulanmasını ve gelişimini sağlamak konusunda üzerine düşeni yapmalıdır. Adaleti sağlamanın yanısıra, çağdaş bilim ve uygarlığı takip edebilmek ancak bu şekilde mümkündür. Bu gerçeği Büyük Atatürk şu sözleriyle dile getirmektedir: *"Adliyemizin güvendiğimiz yüksek gücüyle ki, Cumhuriyet, yazgısı olan olgunlaşmayı izleyebilecek ve her türlü biçim ve kılıktaki saldırılara karşı yurttaşın haklarını ve ülkenin düzenini dokunulmaz tutacaktır."*¹⁷

¹⁷ *Söylev ve Demeçler*, I, 1945, s. 351.